

Píše Lenka Penkalová

(E*forum, 11. 07. 2016)

Téměř současně vyšly loni v nových revidovaných vydáních dvě biografie novinářky Mileny Jesenské, jež jsou jakýmsi povinným základem pro odborníky i laiky, kteří se o život a dílo prvorepublikové žurnalistky zajímají. Obě tyto knihy zpracovávají shodné téma naprosto odlišně a nijak si nekonkurují, spíše se doplňují. Jedna z autorek volí velmi osobní tón založený na vlastních vzpomínkách a rozhovorech s pamětníky, druhá se snaží spíše o objektivní pohled, i když výsledkem je velmi specifická psychologizující interpretace osobnosti Mileny Jesenské a románový příběh, v němž je novinářce přisouzena role hlavní hrdinky. Jejich současné čtení tak mimo jiné nutí k zamyšlení, v čem spočívá hodnota a úskalí zvolených přístupů.

Biografie české publicistky **Aleny Wagnerové** s titulem **Milena Jesenská** vyšla v německém originálu poprvé v roce 1994, o dva roky později ji v překladu Aleny Bláhové vydalo nakladatelství Prostor. Nyní vyšla znovu v nakladatelství Argo, mírně přepracovaná a doplněná například o nové fotografie nebo nedávno objevené vězeňské dopisy. V základu knihy stojí standardní práce s historickými prameny, na něž se autorka odvolává a jež cituje v textu i uměřeném poznámkovém aparátu. Doložitelná fakta a pramenný materiál jsou ale pro Wagnerovou pouhou kostrou, na niž postupně zavěšuje „maso“ příběhu, nejde tudíž o odbornou publikaci. Velkou část chronologicky traktované knihy tak tvoří autorčina ryze osobní interpretace toho, jak se nikde nezdokumentované děje a události mohly pravděpodobně odehrát. To je v daném žánru obhajitelný způsob práce, mnohem diskutabilnější je spíše všudypřítomná psychologizace „hrdinky“ a snaha fabulovat, jak ona sama tyto události prožívala.

Pro ilustraci krátce citujme z kapitoly pojednávající o vztahu s Franzem Kafkou: „Obklopena Kafkovou náklonností a pozorností, získává Milena postupně nazpět staré sebevědomí. Je spokojenější, klidnější, někdy dokonce šťastná. [...] Kafkovy dopisy jí působí tichou radostí, o níž nemluví s nikým z okruhu svých vídeňských známých. [...] Díky Kafkově náklonnosti je teď pro Milenu život s Ernstem snesitelnější, jeho lhostejnost nyní dokáže snášet mnohem lépe. [...] Toho, že Kafkovy dopisy mají na její manželství stabilizační účinek, si zřejmě Milena Jesenská zprvu ani nebyla vědoma“ (s. 93). V takovýchto pasážích, jež jsou v knize velmi četné, už se Wagnerová vydává se na pole beletrie. Na takovém způsobu psaní není samo o sobě nic špatného, zvolil ho například švédský spisovatel Steve Sem-Sandberg v beletrizovaném životopise Mileny Jesenské s názvem *Ravensbrück* (česky 2012), v tomto případě ale působí značně potíže a mate čtenáře, protože není přiznaný – za literaturu se nevydává. Rozlišit přitom, zda se autorka při popisování vnitřních stavů a motivací Jesenské opírá o její vlastní slova (například v korespondenci), zda jde o domýšlení na základě jiných indicií

či pramenů nebo o čistou fabulaci, není často vůbec možné.

Laik sice díky bohatým citacím z pramenů a sekundární literatury získá dojem, že čte odbornou biografii, na druhou stranu se ale v řadě pasáží s fakty nakládá velmi volně, nepřiznává se zdroj informací ani se zevrubněji nezkoumá jeho spolehlivost (a neodhalí to ani poznámkový aparát, a to ani v případech, kdy po tom text přímo volá). Pro badatele a historiky je proto tento životopis jako zdroj nespolehlivý. K tomu se zde přidává ještě vcelku častý nešvar autorů biografií, kteří na objekt svého psaní pohlížejí se zjevnou sympatií. Wagnerová proto někdy nedokáže nahlédnout některé události v životě Mileny Jesenské (rozpad jejích manželství, vztahy v rodině, profesní karamboly, vstup do komunistické strany) střízlivýma očima a vysvětluje je v její prospěch, tak aby nevrhly špatné světlo na její charakter nebo morální integritu. Problematizace výkladu by přitom vedla k plastičtějšímu vykreslení osobnosti novinářky a biografie by získala další rozměr.

Je možné, že Wagnerová zvolila tento přístup s ohledem na snadnou přístupnost textu pro čtenáře. Její kniha je totiž skutečně velice živá a čtivá, a dostane-li se díky tomu Jesenská do širšího povědomí jako přední představitelka meziválečné žurnalistiky, bude to jistě velmi záslužný čin. Nic to však nemění na tom, že teprve třetí ucelená knižní biografie Jesenské (po faktograficky ještě mnohem nespolehlivější knize Margarety Buberové-Neumannové a níže představené publikaci Jaroslavy Vondráčkové) ani v novém doplněném vydání neproměnila příležitost stát se jakýmsi základním, kanonickým životopisem Mileny Jesenské, kterého by přitom bylo v rámci dějin české žurnalistiky tak třeba.

Faktograficky spolehlivou biografií není ani kniha **Jaroslavy Vondráčkové Kolem Mileny Jesenské**, s níž po více než dvou desítkách let od prvního vydání přišlo loni nakladatelství Torst. Ta ale takovou ambici ani nikdy neměla. Vondráčková (1894–1986), povoláním textilní výtvarnice, totiž napsala úplně jiný typ knihy než Wagnerová. Milenu Jesenskou osobně znala a ve 20. a 30. letech s ní spolupracovala jako přispěvatelka jejích rubrik, v 60. a 70. letech pak sesbírala dostupné materiály a informace od pamětníků a sepsala text, který je velmi osobitou směsicí vlastních a cizích vzpomínek, citací a parafrází dopisů a dobových článků a tradovaných historek.

Největší předností této živelně a mozaikovitě psané knihy je její nezaměnitelný styl, bezprostřednost a autentičnost vyplývající z toho, že Vondráčková „byla u toho“. Patřila k okruhu Mileny Jesenské a znala ji jako přítelkyně i jako spolupracovnice. Nadmíru se jí proto daří evokovat atmosféru, v níž za první republiky začaly první ženy pronikat na pole profesionální žurnalistiky a v níž čtenářům novin a časopisů referovaly o dalekosáhlých změnách v oblasti módy, architektury či tělesné kultury. Dozvíme se mnoho o vztahových sítích mezi tehdejšími umělci, intelektuály a kulturními činovníky, o jejich názorech a zvycích, o jejich politických inklinacích a životním stylu, a právě díky vykreslení prostředí, v němž Jesenská žila a tvořila, nepřímo zjistíme řadu věcí i o ní samotné.

Slabou stránkou Vondráčkové, která však přímo vyplývá z překotného a poněkud chaotického způsobu vyprávění, je zmatek v chronologii a nespolehlivost týkající se datací a přesnosti citací. Tento nedostatek se snaží v poznámkovém aparátu napravit editorka svazku Marie Jirásková. Ta v doslovu sama konstatuje, že Vondráčková ve svém vypravěčském zápalu někdy vůbec nerozlišovala parafráze a citace a že úryvky z článků a korespondence často uváděla jen po paměti, takže jsou mnohdy velmi vzdálené originálu. Ukazuje se to tam, kde Jirásková díky dlouholeté práci na bibliografii Mileny Jesenské dokázala původní znění dohledat. Jinde se to zatím nepodařilo.

Nově vydaná verze knihy *Kolem Mileny Jesenské* se od vydání z roku 1991 liší jen v drobnostech. Velkým posunem vpřed je jmenný rejstřík a doplněný poznámkový aparát, beze změny naopak zůstala původní koncepce čtenářské, nikoli kritické edice. Toto rozhodnutí je nutné respektovat, je ale jednoznačné, že text hustě protkaný jmény více i méně známých osob, knih, periodik a dobovými reáliemi je kvůli absenci podrobných vysvětlivek a poznámek někdy velmi nepřehledný a i čtenář obeznámený s kontextem má potíže se orientovat.

Posledních několik let ukázalo, že i v případě natolik známé osobnosti, jako je Milena Jesenská, je stále co objevovat, a že i sedmdesát let po její smrti je možné zaplnit některá bílá místa v jejím životopise. Už brzy bude možné se opřít o rozsáhlou edici jejích článků, která zatím citelně chyběla. Snad se pak najde biograf, který bude umět Jesenskou zhodnotit kriticky a nabídne o něco strážlivější, nuancovanější a méně zaujatý pohled, a to i s pomocí dosavadních životopisných publikací, které přes jejich nedostatky není možné pominout.

Alena Wagnerová: *Milena Jesenská*. Praha, Argo 2015, 225 s.

Jaroslava Vondráčková: *Kolem Mileny Jesenské*. Praha, Torst 2015, 332 s.

www.ipsl.cz